

BARN I FLERSPRÅKLIGE FAMILIER

- Veiledning til foreldre og ansatte i barnehager og på helsestasjoner

BARN I FLERSPRÅKLIGE FAMILIER

- Veiledning til foreldre og ansatte i barnehager og på helsestasjoner

Veilederen er laget med utgangspunkt i den svenske brosjyren *Två språk eller flera – Råd til flerspråkiga familjer* utarbeidet av Språkforskningsinstitutet i Rinkeby (<http://www.rinkeby-multiling.stockholm.se>). Veilederen er bearbeidet og tilpasset tospråklige barns opplæringssituasjon i Norge.

Veilederen svarer på noen spørsmål som foreldre ofte stiller om barnas to- eller flerspråklige utvikling. I tillegg til å være en veileder for foreldre, er brosjyren også ment som en veileder for hvordan personalet i barnehagen og på de første trinnene i grunnskolen kan møte foreldrenes spørsmål og refleksjoner rundt barnas tospråklige utvikling.

Veilederen berører disse temaene:

- 】 Kan barn lære to eller flere språk samtidig?
- 】 Hvilket språk skal foreldre som har et annet morsmål enn norsk, snakke med barna sine hjemme?
- 】 Hvilket språk skal jeg bruke når jeg snakker med barnet mitt dersom vi som foreldre har ulike morsmål?
- 】 Kommer barnet mitt til å lære seg norsk dersom jeg fortsetter å snakke morsmålet mitt hjemme?
- 】 Spiller det noen rolle om barnet mitt blander ulike språk?
- 】 Hva skal jeg gjøre dersom barnet mitt bare svarer på norsk?
- 】 Hva kan jeg gjøre for å støtte mitt barns språkutvikling på morsmålet?
- 】 Hvordan kan jeg støtte mitt barns språkutvikling på norsk?
- 】 Hva kan være grunnen til at barnet mitt ikke snakker i barnehagen?
- 】 Bør barnet mitt ha tospråklig assistanse i barnehagen?
- 】 Bør barnet mitt ha morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring på skolen?
- 】 Bør barnet mitt ha særskilt norskopplæring/norsk som andrespråk på skolen?

1 Tospråklighet - en verdifull ressurs

De fleste mennesker i verden er to- eller flerspråklige. Å beherske flere språk er en verdifull ressurs både for det enkelte mennesket og for samfunnet. Språk er nært knyttet til identitetsdanning, sosialisering og kulturelle uttrykk. Familier med minoritetsbakgrunn kan lettere holde kontakt med slekt og venner i opprinnelseslandet dersom de bevarer morsmålet sitt. Barna i slike familier har større mulighet til å ta del i foreldrenes kulturarv dersom de behersker foreldrenes språk. Dette styrker barnets identitet og tilhørighet.

Alle barn kan lære to eller flere språk samtidig, men det er ikke vanlig at man lærer begge språkene like godt. For at barn skal utvikle begge språkene på et tilfredsstillende nivå, kreves det at både hjem, barnehage og skole hjelper aktivt til. Det er viktig at de voksne i barnets omgivelser oppmuntrer og støtter utviklingen av morsmålet. Ved å bruke morsmålet i hverdagen viser foreldre og lærere barna at det er naturlig med tospråklighet. Den som er tospråklig, kan lettere forstå verdien av språklig og kulturelt mangfold.

Tospråklighet fører så mye positivt med seg at de fleste familier som har to eller flere språk, ikke kan tenke seg å være dem foruten. Den tospråklige utviklingen forsterkes dersom samfunnet ellers er positivt innstilt til mennesker som snakker flere språk.

Flerspråklige familier er ulike

Familier kan være to- eller flerspråklige på mange ulike måter:

- ▶ Begge foreldrene har et annet morsmål enn norsk.
- ▶ En av foreldrene har sitt opphav i et land hvor man snakker ett språk hjemme og ett på skolen, for eksempel kurdisk hjemme og tyrkisk på skolen.
- ▶ Foreldrene kan ha ulike morsmål, men barnet får helt fra begynnelsen av høre to eller tre språk hjemme. En familie kan ha tyrkisktalende far og spanskitalende mor, mens engelsk brukes som felles språk mellom foreldrene.

Mange familier består heller ikke bare av mor, far og barn, men også av andre slektninger som har en aktiv rolle i barnas oppdragelse, og som kan gi barnet tilgang til flere språk.

muligheten til å veksle mellom sine ulike språk for å få fram en nyanse eller følelse, eller for å skape fellesskap mellom personer som snakker samme språk. Mange enspråklige kan ha vanskelig for å forstå eller akseptere slik bruk av språket. De kan synes at det er uheldig å "blande" språkene. Forskning viser at det kreves høy språkbeherskelse for å kunne veksle mellom språkene på en god måte, og at dette er naturlig og funksjonelt i tospråklige samtaler.

6 Hva skal jeg gjøre dersom barnet mitt bare svarer på norsk?

Det er ikke uvanlig at tospråklige barn i visse perioder foretrekker å snakke norsk selv om foreldrene forsøker å være konsekvente og snakker morsmålet med dem. Dersom foreldrene vil at barnet skal bli tospråklig, er det viktig at de fortsetter å snakke morsmålet sammen med barnet. Det er fint om det finnes jevnaldrende barn og andre voksne som snakker minoritetsspråket sammen med barnet, slik at språket fyller en funksjon også utenom familien. Selv om barnet ikke aktivt snakker minoritetsspråket, så kan det fremdeles utvikle et godt passivt ordforråd. Dette kan danne grunnlaget for å lære seg å bruke språket mer aktivt senere.

Dersom barnet snakker norsk når foreldrene snakker morsmålet sitt, kan foreldrene forsøke å hjelpe barnet ved å svare med de riktige ordene og uttrykkene på morsmålet. Kontakten og kommunikasjonen med barnet er imidlertid det mest grunnleggende uansett hvilket språk man benytter. Det er viktigere å lytte til hva barn har å si enn å høre etter hvilket språk de velger å si det på. Det gjelder å være tålmodig. Det tar tid å for barnet å lære morsmålet i et miljø hvor norsk har stor innflytelse og ofte høyere status enn morsmålet.

7 Hva skal jeg gjøre for å støtte mitt barns språkutvikling på morsmålet?

Tyrkiske barn i Tyrkia og norske barn i Norge lærer seg morsmålet sitt i mange ulike situasjoner og i kontakt med ulike mennesker: i familien, sammen med slekt og venner, i butikken, ute i gata, på bussen, i barnehagen og på skolen. Hele dagen har barna mulighet til å høre, snakke og lære morsmålet sitt. Mange barn med minoritetsbakgrunn har begrensede muligheter til å utvikle morsmålet sitt i Norge. De fleste barna vil først og fremst høre og bruke morsmålet i hjemmet. Det stiller store krav til foreldrene som sammen med barnehagen og skolen må stimulere barnets morsmålsutvikling. Voksne i barnets omgivelser må skape muligheter for barnet til å snakke morsmålet så mye som mulig både i og utenfor familien.

Mange kommuner har tilbud i åpne barnehager for foreldre med hjemmeværende barn. Hit kan man komme for å treffe andre foreldre og barn. I noen kommuner tilbyr biblioteket eventyrstunder på ulike språk. Bibliotekene har også barne- og ungdomsbøker på flere språk til utlån. Undersøk i din egen kommune hvilke muligheter som finnes. I tillegg kan foreldre, barnehager og skoler benytte seg av *Det flerspråklige bibliotek* ved Deichmanske bibliotek i Oslo (www.dfb.deichman.no.) De har skjønnlitterære bøker på mange forskjellige språk. Ta kontakt med ditt lokale bibliotek, så kan de hjelpe deg med å låne bøker fra *Det flerspråklige bibliotek*.

8 Hva kan jeg gjøre for å støtte mitt barns språkutvikling på norsk?

Et godt utgangspunkt for tospråklige barns utvikling i norsk språk er et godt samarbeid mellom barnehagen, skolen og foreldrene. Barnehagen og skolen har et stort ansvar for barnas utvikling i norsk, men foreldrene spiller også en viktig rolle i barnas norskspråklige utvikling. Foreldrene kan blant annet støtte opp om det språkarbeidet som gjøres i barnehagen og på skolen, selv om foreldrene ikke snakker så godt norsk.

For barn i førskolealderen kan barnehagen gi barna gode og varierte muligheter for språklig utvikling. Når barna blir eldre og går på skolen, kan ulike fritidsinteresser som fotball, kor, dans, kulturskole eller lignende være fine møteplasser for språklig og sosial utvikling. Foreldrene kan sørge for at barna blir med på disse aktivitetene.

Foreldrene bør snakke med førskolelærerne i barnehagen om hvordan barnehagen arbeider med tospråklig utvikling og andrespråksinnlæring. Foreldrene bør også spørre om hvordan barnehagen legger til rette for at barnet kan bruke morsmålet og utvikle det norske språket. Foreldre kan diskutere med barnehagen om det er muligheter for å ha en tospråklig assistent i barnehagen (se Kunnskapsdepartementets rundskriv F-02/2006 *Statstilskudd til drift av barnehager*).

9 Hva kan være grunnen til at barnet mitt ikke snakker i barnehagen?

Barn som lærer seg et nytt språk, forholder seg til det nye språket på ulike måter. Noen barn begynner å prøve ut ord og setninger på det nye språket med en gang, mens andre venter en lang periode før de uttrykker seg på det nye språket. Når et barn begynner i en barnehage der morsmålet ikke blir snakket, kan dette være en krevende situasjon for barnet. Selv om barnet ikke snakker norsk med barn og voksne i barnehagen, er det viktig å se at barnet kommuniserer på andre måter, for eksempel ved å peke og bruke mimikk og kroppsspråk. Barnet samler kunnskap og informasjon om det nye språket hele tiden, selv om det ikke uttrykker seg på norsk.

Selv om barnet ikke møter andre barn eller voksne som snakker morsmålet i barnehagen, er det positivt for barnets tospråklige utvikling at morsmålet anerkjennes. Foreldrene bør derfor snakke morsmålet med barnet når de er i barnehagen. Personalet må samtidig vise en positiv interesse for barnets morsmål. Det beste for barnets tospråklige utvikling er at det fins voksne og barn i barnehagen som behersker barnets morsmål.

10 For å mestre skolegangen og få muligheter til utdanning, jobb og en god framtid i Norge, er det viktig å kunne beherske det norske språket. Å lære norsk må likevel ikke gå på bekostning av morsmålet.

10 a Bør barnet mitt få tospråklig assistanse i barnehagen?

Barn som får mulighet til å bruke morsmålet i barnehagen og på skolen, oppnår ofte bedre ferdigheter i norsk og andre skolefag enn barn som ikke har fått tilsvarende opplæringstilbud.

Det å ha tospråklig assistanse i barnehagen vil ofte være svært viktig for barnet. Sammen med en voksen som kjenner barnets morsmål og kulturbakgrunn, kan barnet forstå og selv gjøre seg forstått i møte med andre barn og voksne. En tospråklig voksen kan bidra til økt trygghet både for barnet og for foreldrene og kan fungere som et bindeledd mellom hjemmet og barnehagen. Barnet får en verdifull mulighet til å videreutvikle morsmålet samtidig som det utvikler ferdigheter i det norske språket.

Det er ofte slik at barn som har et annet morsmål enn norsk, møter norsk for første gang i barnehagen. Noen få steder fins det tospråklige barnehager for barn med samme morsmål. Disse barnehagene har personale som både snakker norsk og barnets morsmål. Foreldrene kan selv avgjøre om de vil ha barnet sitt i en slik barnehage hvis det finnes et slikt tilbud der de bor.

Alle barnehager som har barn med minoritetsspråklig bakgrunn, kan søke om midler til tilskudd for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Midlene kan bl.a. brukes til å ansette en tospråklig assistent som skal bidra til å ivareta barnets tospråklige utvikling.

F-02/2006 Statstilskudd til drift av barnehager (Kunnskapsdepartementet):

Dette er et statlig tilskudd som skal bidra til å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder (F-02/2006:19). Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antallet minoritetsspråklige barn i barnehage. Barnehagene kan søke om midler til tiltak som styrker barnas språkutvikling, både når det gjelder norsk som andrespråk og morsmålet. I barnehagen kan disse ressursene blant annet brukes til:

- ansettelse av tospråklig assistent som kan styrke barnas tospråklige utvikling
- ansettelse av annet ekstra personell som har som oppgave å stimulere barnas norskspråklige utvikling
- innkjøp av bøker og annet materiell som kan brukes i språkopplæringen
- å lage ordninger som gjør at foreldre kan låne bøker i barnehagen og lese for barna hjemme
- å sikre god foreldrekontakt ved å informere og rekruttere flere barn med minoritetsspråklig bakgrunn til barnehagen

For å få mer informasjon kan du lese Kunnskapsdepartementets rundskriv F-02/2006 Statstilskudd til drift av barnehager.

10 b Bør barnet mitt ha morsmålsundervisning og tospråklig fagopplæring på skolen?

Opplæringsloven § 2.8 Særskild språkopplæring for elever frå språklege minoritetar

»Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge delar. Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved. Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane»

Opplæringsloven § 1.1 femte ledd med virkning fra 01.05.05:

Elevar som har rett til særskild norskopplæring etter opplæringslova § 2.8 og friskolelova § 3.5 skal få opplæring etter ei tilpassing til læreplanen i norsk eller opplæring etter læreplanen i norsk som andrespråk.

Tospråklige barn som har lært å lese og skrive på morsmålet, har lettere for å utvikle og bevare morsmålet sitt senere i livet. Samtidig viser forskningen at barn som har lært å lese og skrive på det språket de behersker best (som oftest morsmålet), også blir flinkere til å lese og skrive på andrespråket (norsk). Barn kan fint lære seg å lese og skrive på flere språk samtidig.

Når barnet begynner på skolen, har det rett til morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Denne retten avhenger imidlertid av hvor gode kunnskaper barnet har i norsk. Dersom barnet har "tilstrekkeleg dugleik i norsk" til å følge den vanlige opplæringen, har ikke barnet rett til morsmålsopplæring/tospråklig fagopplæring. Det er ikke fastsatt kriterier for hva som er "tilstrekkeleg dugleik i norsk". Barnehagen og skolen bør i samarbeid med foreldrene avgjøre om barnet har behov for tospråklig opplæring (Opplæringslova § 2-8).

Skolene har for eksempel ulike kartleggingsprøver som kan være til hjelp når lærerne og foreldrene skal avgjøre om barnet har behov for tospråklig opplæring.

Tospråklig opplæring vil si at barnet får undervisning av en tospråklig lærer i fag som for eksempel matematikk og historie. Da kan barnet tilegne seg fagstoff på sitt eget morsmål. Dette gjør det lettere for barnet å følge med i fagene.

Morsmålsopplæringen har også en egen fagplan. Her kan barnet lære å lese og skrive på sitt eget språk. Undervisningen bør foregå i en egen gruppe, og den skal gis i tillegg til den ordinære timeplanen.

Hvis kommunen ikke har lærere som kan gi morsmålsundervisning, skal det så langt som mulig legges til rette for annen undervisning som er tilpasset elevens forutsetninger (Opplæringslova § 2-8).

For noen språkgrupper finnes det egne private tilbud om morsmålsopplæring utenfor det ordinære skoletilbudet. Foreldrene kan undersøke i sin kommune om det finnes slike tilbud i nærheten.

10 c Bør barnet mitt ha "særskilt norskopplæring" på skolen?

Barn som ikke har norsk som morsmål, skal få tilbud om å lære det norske språket på skolen. Tilbudet kan gis som særskilt norskopplæring i for eksempel mottaksklasser for barn som nylig er flyttet til Norge, eller som annen spesielt tilrettelagt norskundervisning. For å avgjøre om et barn har rett til særskilt norskopplæring, må det avklares om barnet har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge den vanlige opplæringen (Opplæringslova § 2-8). Det blir derfor foretatt en skjønnsmessig, lærergruppebasert vurdering av elevens norskkunnskaper. Barn med et annet morsmål enn norsk har som oftest ikke rukket å lære like mye norsk som barn som har norsk som sitt morsmål, innen de begynner på skolen. Da er det viktig at barnet får språkundervisning som tar utgangspunkt i det enkelte barnets behov og forutsetninger. Barnets ferdigheter i norsk får også betydning for hvordan de mestrer de andre fagene på skolen – ikke bare norskfaget.

Målet for norskopplæringen er at elevene skal opp på samme språklige nivå i norsk som elever med norsk som morsmål. Læreren i *norsk som andrespråk* vet hva som kan være vanskelig for elever som ikke har norsk som morsmål. Læreren kan derfor tilpasse undervisningen til den enkelte elevens behov og forutsetninger. Undervisningen skal gjøre eleven i stand til å benytte det norske språket som redskap for å tenke, og for å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig, samtidig som de skal kunne anvende det norske språket til å innhente kunnskap i alle skolens fag.

Ofte organiseres undervisningen i *norsk som andrespråk* med elever i mindre grupper. Dette gir elevene bedre muligheter til å øve på språket, og læreren får bedre tid til den enkelte elev. I en mindre gruppe kan det være lettere å spørre når man ikke forstår, eller ikke finner de riktige ordene på norsk.

Undersøk på ditt barns skole hvordan de tilrettelegger den tospråklige undervisningen. Foreldrene skal få et enkeltvedtak fra skolen. Her beskriver skolen hva slags tilbud om særskilt språkopplæring ditt barn vil få. Dersom barnet får avslag på slik opplæring, og foreldrene mener dette er en gal vurdering, kan de klage til Fylkesmannens utdanningsavdeling. Dette er beskrevet i **Rundskriv Udir-Tilskot-10-2005 Statstilskot til opplæring for språklege minoriteter i grunnskolen.**

Noen ordforklaringer

Andrespråk: Det/de språk som læres i tillegg til morsmålet.

Majoritetsspråk: Det største og mest dominerende språket i landet. I Norge er norsk majoritetsspråket.

Minoritetsspråk: De språk som snakkes av deler av befolkningen i landet. I Norge finnes det urspråk som sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk, og nasjonale minoritetsspråk som for eksempel kvensk. I tillegg finnes det mange større eller mindre deler av befolkningen som snakker innvandrede minoritetsspråk som somali, arabisk, tyrkisk, vietnamesisk, tigrinja osv.

Morsmål: Mange vil si at morsmålet er det språket du lærer først, men betegnelsen kan også brukes om det språket du forstår best, eller det språket du identifiserer deg med. Noen vil også hevde at de kan ha flere morsmål (Engen og Kulbrandstad 2000).

Tospråklighet: Brukes som samlingsterm for to- eller flerspråklighet. Det vil si at barnet er i en situasjon der det behersker flere språk enn bare ett morsmål.

Anbefalt faglitteratur

Engen, Thor Ola og Kulbrandstad, Lars Anders 2000: *Tospråklighet og minoritetsundervisning*. Ad Notam Gyldendal.

Ladberg, Gunilla 1991: *Barn med flere språk – om flerspråklighet i førskolealderen*. Gyldendal Norsk Forlag.

Kibsgaard, Sonja og Husby, Olaf 2002: *Norsk som andrespråk i barnehage og småskole*. Universitetsforlaget.

Mjelve, Astrid Øygarden 2002: «Hør på maken» Tospråklig assistanse i barnehagen. Barne- og familiedepartementet. Heftet kan også lastes ned fra Internett: http://odin.dep.no/kd/norsk/dok/andre_dok/veiledninger/004071-990114/dok-bn.html

Valvatne, Helene og Sandvik, Margareth 2002: *Barn, språk og kultur*. Cappelen Akademiske Forlag.

Aktuelle nettsteder

Bibliotek, barnehager og skoler kan låne og kjøpe barnebøker på ulike språk fra *Det flerspråklige bibliotek* www.dfb.deichman.no, Arne Garborgs plass 4 i Oslo. Deichmanske bibliotek i Oslo samarbeider med Det flerspråklige bibliotek om denne spesielle låneordningen. Opplysninger om dette finner du også på www.deichmanske-bibliotek.oslo.kommune.no

Du kan sende e-post til: innfjern@deich.folkebibl.no

Deichmanske bibliotek har også en egen avdeling ARI (antirasiatisk litteratur). Her finner du fortellinger, faktabøker, lydbøker, tegneserier og filmer på flere språk. www.bazar.deichman.no er laget for minoritetsspråklige voksne. Her finner du informasjon om norsk samfunn og kultur, hjelpemidler til norskopplæringen og nettaviser fra hele verden.

Det er også laget dataspill på ulike språk, for eksempel spillet og boka *Hundespor* laget på Høgskolen i Oslo, www.hundespor.no. Spillet og boka er laget på disse språkene: tyrkisk, arabisk, somali, urdu, albansk og engelsk.

www.virvel.net er en spennende nettside for barn hvor de ved hjelp av dataspill kan få vite mer om dette: barn og voksnes rettigheter, verdens ulike tallsystemer, forskjellige alfabet, leker og spill fra mange land, natur og miljø, kultur og religion i ulike deler av verden.

Universitetet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet, har oversatt språk og grammatikkspillet GREI til norsk. Spillet finner du på nettsidene til Universitetet i Oslo, www.hf.uio.no/iln/studier/evu/grei
Her kan du spille på 22 forskjellige språk.

På skolenettet.no/lexin finner du billedordbøker på engelsk, tamil, kurdisk og somali. Flere ordbøker er under utvikling, bl.a. på tigrinja, arabisk, tyrkisk og persisk.

På skolenettet.no/flerkulturell finner du mye nyttig informasjon for foreldre som har barn på skolen i Norge.

Kulturbro forlag www.kulturbro.no gir ut barnebøker der du kan lese de samme tekstene på norsk og på flere andre språk.

Ønsker du råd og veiledning om tospråklig opplæring i barnehagen eller på skolen, kan du gå til hjemmesiden til Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), www.hio.no/nafo

Statlige styringsdokumenter

Kunnskapsdepartementet 2006: *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgave*
<http://odin.dep.no/kd/norsk/dok/regelverk/lover/070021-200002/dok-bn.html>

Kunnskapsdepartementet 2006: F-02/2006: *Statstilskudd til drift av barnehager*
<http://odin.dep.no/filarkiv/268136/F-02-06.doc>

Utdannings- og forskningsdepartementet 2004: *Strategiplan: Likeverdig utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltagelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004-2009.*

Utdanningsdirektoratet
Postboks 2924 Tøyen
0608 Oslo

Internett: www.utdanningsdirektoratet.no
Bestillingstorget: bestilling.utdanningsdirektoratet.no
E-post: bestilling@utdanningsdirektoratet.no
Telefaks: 23 30 12 99